

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกร
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร่อง จังหวัดนราธิวาส

FACTORS RELATED TO THE DEVELOPMENT OF WATER MANAGEMENT PLANS FOR FARMERS A
CASE STUDY OF BAN KHOK COMMUNITY, VILLAGE NO.5 ,
CHUAP SUBDISTRICT, CHOK AIRONG DISTRICT NARATHIWAT PROVINCE

รุสลีนา สาเล้ง¹ และ ประจวบ ทองศรี

Rusleena Saleng¹ and Prachuab Tongsri

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Faculty of Humanities and Social Sciences

Prince of Songkla University

Email : Rusleena2564@gmail.com¹

Received 15 J September 2023; Revised 22 February 2025; Accepted 24 February 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร่อง จังหวัดนราธิวาส เป็นการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นกรอบการวิจัย กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เลือกกลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เจาะจง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหารวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนามตามการศึกษาตามวัตถุประสงค์ครอบคลุมถึงแผนการพัฒนาพื้นที่ในการแสดงจุดยืนของชุมชน ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกร ประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

คำสำคัญ: การพัฒนากลยุทธ์, การจัดทำแผน, การจัดการน้ำของเกษตรกร, อำเภोजေးไอร่อง

Abstract

This research article has the objective To study factors related to the development of water management plan strategies for farmers, a case study of Ban Khok Community, Village No. 5, Chuap Subdistrict, Cho Airong District. Narathiwat Province It is a qualitative research study. Have studied related concepts and theories. It is a research framework. sample group The key informants were to select a sample group with a specific purpose and purpose, which were people directly related to the area. The research instrument was an interview. Data were analyzed using Qualitative research Use it to analyze the content and write a descriptive narrative. Use a case study method. Specific key informants Using the content analysis method. When the researcher collects both document and field data according to the study objectives. It will cover area development plans to show the agricultural community's stance. The results of the study found that factors related to the development of water management plan strategies for farmers Consists of 4 factors as follows: 1) Participation factor in decision making 2) Participation factor in practice 3) Participation factor in receiving benefits 4) Participation factor in Evaluate

Keywords: Strategy Development, Planning, Water Management for Farmers, Cho Ai Rong District.

บทนำ

ปัจจุบันพื้นที่ต้นน้ำจำนวนมากทั่วทุกภาคของประเทศเกิดความเสื่อมโทรม ทำลายอินทรีย์วัตถุในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำจนดินเสื่อมคุณภาพ น้ำฝนที่เคยไหลซึมลงไปเก็บสะสมอยู่ในดินมีปริมาณลดลงกว่าเดิม ฝนตกถึงพื้นที่ชะผิวดินเกิดน้ำท่วมฉับพลัน และการพังทลายของหน้าดินตามมา ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง (Community water resources management and royal initiatives with museums 2017) ทั้งนี้ น้ำยังคงเป็นทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตการเกษตร ประเทศไทยบริหารจัดการน้ำ ซึ่งตามแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ต้องทำให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์สูงสุด Pakit Sanniyom. (2021) ทั้งนี้ตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2561 – 2580) ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี ไว้ดังนี้ “ทุกหมู่บ้านมีน้ำสะอาดอุปโภค บริโภค น้ำเพื่อการผลิตมั่นคง ความเสียหายจากอุทกภัยลดลง คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุล โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน” โดยการคำนึง 6 เส้นทางบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ดังนี้ ด้านที่ 1 การจัดการน้ำอุปโภค บริโภค ด้านที่ 2 การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต ด้านที่ 3 การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำ และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ด้านที่ 5 การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรม และ

ป้องกันการพังทลายของดิน ด้านที่ 6 การบริหารจัดการ (Water Resources Office of Thailand, 2021) แม้กระทั่งแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงงานหลากหลายเพื่อพัฒนาประเทศและยกระดับ คุณภาพชีวิตของพสกนิกรให้ดีขึ้น อย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับที่พอรับได้และพออยู่-พอกิน สมกับ ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และอยู่ในแผ่นดินไทย แผ่นดินไทยซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นอู่ข้าว-อู่น้ำ อันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรและพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่การเร่งรัดพัฒนาตามแนวคิดและทฤษฎีทาง ตะวันตกในยุคหนึ่ง ทำให้เกิดผลข้างเคียงของการพัฒนา ทำให้ต้องมาคิดถึงเรื่อง "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ที่พระองค์ทรงดำเนินการมานานแล้ว

ซึ่งสถานการณ์ของจังหวัดนราธิวาสที่ผ่านมาเคยมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำบางนรา อันเนื่องมาจากพระราชดำริมีวัตถุประสงค์ หลายประการ จากรายงานวิจัย Area Project Coordination Office 4 (2013) พบว่า หนึ่งในนั้น คือ 1. เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำจัดต้นทุนให้แก่พื้นที่การเกษตรและเพื่อการอุปโภคบริโภคของราษฎรในพื้นที่โครงการ 2. เพื่อปรับปรุงและขยายระบบชลประทาน ให้เกิดประโยชน์เต็มตามศักยภาพของพื้นที่โครงการ 3. เพื่อป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในเขตพื้นที่โครงการ 4. เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้แกราษฎรในพื้นที่โครงการให้ดีขึ้น ที่ตั้งและอาณาเขตโครงการ ครอบคลุมลุ่มน้ำบางนราครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 291,000 ไร่ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอเมือง อำเภอตากใบ อำเภอสุดิงปาดิ อำเภอเจาะไอร้อง และอำเภอระแงะ จังหวัด นราธิวาส จากผลการดำเนินงานก่อสร้างระบบชลประทานและระบบระบายน้ำระยะที่ 2 ในพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำบางนรา มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 จนถึงปัจจุบันพอสรุปได้ ระบบชลประทานโดยแรงโน้มถ่วงโลก จำนวน 3 แห่ง พื้นที่ชลประทาน 8,500 ไร่ ระบบชลประทานโดยสถานีสูบน้ำ จำนวน 7 แห่ง พื้นที่ชลประทาน 14,800 ไร่ ด้วยไฟฟ้า ขนาดใหญ่ระบบชลประทานโดยสถานีสูบน้ำ จำนวน 40 แห่ง พื้นที่ชลประทาน 13,169 ไร่ ขนาดเล็ก ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่อยู่ในโครงการฯ (ระบบชลประทานโดยสถานีสูบน้ำ) ที่ใช้ระบบน้ำชลประทานเพื่อการเกษตร จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่ยังไม่มีแผนบูรณาการในการบรรเทาอุทกภัย และขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้ทราบว่าระบบการบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้น(Secretary of the National Water Resources Board Department of Water Resources Ministry of Natural Resources and Environment, 2007) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนบรรเทาอุทกภัยในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาอุทกภัยในส่วนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข (Secretary of the National Water Resources Board Department of Water Resources Ministry of Natural Resources and Environment, 2007)

ชุมชนบ้านโคก หมู่ 5 ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส มีภูมิสังคม เป็นชุมชนที่เกิดมายาวนาน ฉะนั้น ทฤษฎีของการ “ระเบิดจากข้างใน” จะต้องคำนึงเสมอ ไม่ว่าจะเป็นมีลักษณะพื้นที่ราบลุ่ม ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร ชุมชนจึงต้องสร้างกลยุทธการจัดการอย่างต่อเนื่อง เพื่อดำรงอยู่และรักษาศักยภาพไว้ การแสวงหาแนวทางปัญหาของการจัดทำแผนการจัดการน้ำ โดยให้ประชาชนในทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมการคิด ตัดสินใจ กำหนดทิศทางของการจัดทำแผนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปเสนอระดมจัดการแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยหวังว่ามีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาการจัดการน้ำในระดับหมู่บ้าน

หน่วยงาน กำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ในรูปของแผนที่กลยุทธ์ที่มีการเชื่อมโยงในทุกมิติเข้าด้วยกัน เพื่อสามารถมาใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่เป็นแผนระยะยาว เพื่อให้สามารถดำรงอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และต้องสามารถดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในการนี้จะเน้นแนวทางใหม่สร้างกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับบริบทที่เป็นอยู่ เพื่อการใช้ประโยชน์จากน้ำการเกษตรของชุมชน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ก็ส่วนในการช่วยเหลือและบูรณาการการทำงานไปพร้อมกันกับชาวบ้าน โดยเฉพาะกับกลุ่มส่วนได้ส่วนเสียกับโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นนั้น แม้กระทั่งแนวคิดของ Pramote Maiklad (2007) กล่าวว่า น้ำ เป็นทรัพยากรธรรมชาติของคนไทยที่ต้องมีการบริหารจัดการทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และชุมชนในลุ่มน้ำ ควรต้องร่วมกันทบทวนและปรับปรุงกระบวนการจัดการน้ำบางส่วนให้มีความเหมาะสมกับปัจจุบันด้วยแนวคิดของนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเป็นจริง ซึ่งการจัดการน้ำในปัจจุบันควรมีกลไกสำคัญได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการทำงานแบบร่วมด้วยช่วยกันคิด ช่วยกันหารูปแบบและวิธีดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ แบบบูรณาการในทุกมิติเสมอ จึงจะบังเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืนโดยไม่เกิดความขัดแย้งในสังคม สอดคล้องกับรายงานสำนักวิจัยพัฒนาและอุทกวิทยา Office of Public Promotion and Coordination Department of Water Resources Ministry of Natural Resources and Environment (2011) พบว่า จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์ เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะภูมิประเทศที่ไม่เหมาะสมกับโครงสร้างและหน้าที่ของระบบนิเวศลุ่มน้ำหรือลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ที่ส่งผลต่อปริมาณคุณภาพ ช่วงเวลาการไหลที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีประเด็นการของการจัดการน้ำที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานชลประทานที่ 17 ที่เข้ามาติดตามสถานการณ์ในพื้นที่ในทุกปีทุกฤดูกาลโดยเฉพาะปลูกข้าว เพื่อช่วยเหลือชาวเกษตรกรในการสูบน้ำเข้าพื้นที่นา แต่อาจจะเป็นการแก้ปัญหาที่ต้องระมัดระวังทุกปีที่ต้องติดตามผล อย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เห็นหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่วนในการจัดทำผลกลยุทธ์การจัดการน้ำ ให้ครบทุกมิติ

จากการศึกษาข้อมูลของผู้วิจัยเองเบื้องต้น พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเจาะไอร้อง สำนักงานเกษตรอำเภอเจาะไอร้อง องค์การบริหารส่วนตำบลจวบ ล้วนปฏิบัติหน้าที่ตามแผนนโยบายของหน่วยงานเอง แต่ยังไม่พบแผนการจัดการทำ เพื่อสร้างกลยุทธ์ของการจัดการน้ำร่วมกันของทุกหน่วยในสอดคล้องกันในเรื่องของการจัดทำแผน ทั้งนี้จะเป็นการดีหากทุกฝ่ายร่วมกันหาทางออกในรูปแบบที่มีความยั่งยืนและมั่นคงกว่านี้จะเป็นดีที่สุด เพื่อกลยุทธ์การจัดการน้ำที่ดี มีกระบวนการคิด ตัดสินใจ และลงมือทำ สามารถพึ่งพาตนเอง สร้างความสามารถในชุมชนต่อการพัฒนาระบบการจัดการน้ำในพื้นที่ เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการน้ำให้สอดคล้องกับพื้นที่ และยึดชาวบ้านและผู้ใช้ประโยชน์จากน้ำในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการน้ำ ร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน การบริหารจัดการน้ำและการปรับตัวของชาวบ้าน ที่ต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำของชาวบ้านร่วมกับรัฐจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษา “การพัฒนากลยุทธ์การจัดการน้ำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษาชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส”

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษาชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร่อง จังหวัดนราธิวาส

การทบทวนวรรณกรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาตามธรรมาภิบาล Pakit Sanniyom. (2021) กล่าวว่า ในแง่ของธรรมาภิบาลการบริหารจัดการน้ำจะเป็นแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการที่หลากหลายให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. หลักนิติธรรม บริหารจัดการน้ำให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย และระเบียบทางสังคม รวมทั้งจารีตประเพณีของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ตามที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 การจัดสรรน้ำของประเทศ ได้คำนึงถึงน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค การรักษาระบบนิเวศ จารีตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดลำดับความสำคัญให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) กำหนด การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ (มาตรา 41) เป็นสามประเภท คือ การใช้น้ำประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการดำรงชีพ การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน การเกษตรหรือ การเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือน การรักษา ระบบนิเวศ จารีตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม และการใช้น้ำในปริมาณเล็กน้อย การใช้น้ำประเภทที่สอง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อ การอุตสาหกรรม อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การผลิตพลังงานไฟฟ้า การประปาและกิจการอื่น การใช้น้ำประเภทที่สาม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ เพื่อ กิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำปริมาณมาก หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามลุ่มน้ำ หรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง โดยการใช้ประเภทที่สองและประเภทที่สามจะต้องมีการขออนุญาตใช้น้ำ

2. หลักคุณธรรม บริหารจัดการน้ำโดยยึดเอาหลักคุณธรรมเป็นใหญ่ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงและยึดเป็นบรรทัดฐานคือ ความเสมอภาคและเท่าเทียมในการบังคับใช้ทางกฎหมาย ไม่เลือกปฏิบัติ หากเมื่อพิจารณาถึงการบังคับใช้ พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ดังข้อแรกแล้วนั้นจะพบว่า การใช้น้ำเพื่อการสาธารณะได้แยกประเภทไว้หลากหลาย ดังนั้น การใช้บรรทัดฐานตามหลักธรรมาภิบาลในด้านหลักคุณธรรมแล้วจึงมุ่งไปที่การบริหารงานของผู้ใช้เป็นหลัก

3. หลักความโปร่งใส บริหารจัดการน้ำโดยปราศจากอคติความลำเอียง ตรงไปตรงมา มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีกระบวนการในการบริหารจัดการน้ำที่ตรวจสอบได้อย่างเป็นขั้นตอน มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารข้อเท็จจริงให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้หน่วยงานของภาครัฐควรจัดทำศูนย์ความรู้ (Knowledge Center) ให้ประชาชนในพื้นที่ได้ติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการบริหารจัดการน้ำ เช่น การจัดทำเว็บไซต์ หรือเพจทางสังคมออนไลน์ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และสามารถร้องเรียน ร้องทุกข์กล่าวโทษในกรณีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐได้

4. หลักความมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ เปิดให้มีกลไกแสดงความคิดเห็น เพื่อนำมากำหนดแนวทางในการบริหารพัฒนาปรับปรุง ทั้งนี้รูปแบบการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น การให้ตัวแทนชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำที่ภาครัฐจัดสรรให้อาจจะเป็นคลองชลประทาน เหมือง ได้เข้ามาช่วยกันขุดลอก กำจัดวัชพืช หรือกำหนดเวลาสูบน้ำเข้าพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร เป็นต้น

5. หลักความรับผิดชอบ ให้สิทธิในการเข้าถึงและใช้น้ำ และสิทธิในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างจิตสำนึกในคุณค่าของน้ำการใช้น้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนจิตสำนึกในการบำรุงรักษาแหล่งน้ำ ทั้งนี้ในการรับผิดชอบนั้น มุ่งประเด็นไปที่การทำงานผู้นำของภาครัฐเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายสาธารณะ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน และสังคมโดยภาพกว้าง

6. หลักความคุ้มค่า บริหารจัดการน้ำโดยใช้ทรัพยากรบุคคลและทุนรวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างคุ้มค่า วางแผนการใช้ทรัพยากรในการบริหารจัดการน้ำในระยะยาวเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้จะดูที่การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐเป็นหลัก และพื้นที่หรือส่วนงานที่เกี่ยวข้องที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับความเสมอภาคและเท่าเทียม

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กำหนดขอบเขตและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะกรณีศึกษา คือ พื้นที่หมู่บ้าน โคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร้อง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้พิจารณาในการเลือกพื้นที่ ซึ่งเลือกเป็นพื้นที่ชุมชนพยายามจัดการน้ำเพื่อการเกษตร จึงต้องมีการกลยุทธ์เพื่อกำหนดและร่วมออกแบบหาทางออกร่วมกันของเกษตรกร เพื่อความยั่งยืนและความมั่นคงของพื้นที่เกษตรกรรมในชุมชน ที่มีชาวเกษตรกรใช้น้ำในการประกอบอาชีพการเกษตรมากกว่าพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น เรียกว่าได้ เป็นพื้นที่ฐานความมั่นคงฐานเศรษฐกิจชุมชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการวิจัยศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร้อง จังหวัดนครราชสีมา ที่มีการทำงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำร่วมกัน ในประเด็น ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร้อง จังหวัดนครราชสีมา ในเรื่องของการจัดการน้ำ เพื่อสามารถบูรณาการความรู้ ที่เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน และความรู้สมัยใหม่เข้าด้วยกันในสังคมชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งจะครอบคลุมถึงแผนการพัฒนาพื้นที่ในการแสดงจุดยืนทางชุมชนเกษตรกรรม ปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการน้ำ

3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี คือ เป็นการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรชุมชนบ้านโคก เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยเลือกแบบมีจุดประสงค์ แบบเจาะจง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ รวม 16 คน ได้แก่

1) องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการจัดการน้ำ ประกอบด้วย

เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานจังหวัดนราธิวาส	จำนวน 1 ราย
เจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบลจวบ	จำนวน 1 ราย
เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอเจาะไอร้อง	จำนวน 1 ราย

2) ภาคประชาชน/ชุมชน

กำนัน	จำนวน 1 ราย
ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 1 ราย
ผู้นำศาสนา	จำนวน 2 ราย
ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 2 ราย
คณะกรรมการชุมชน	จำนวน 2 ราย
ชาวเกษตรกร ผู้ใช้น้ำ	จำนวน 5 ราย

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

(1) เป็นผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติราชการและมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่บ้านโคก หมู่ 5 ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการน้ำในชุมชน

(2) บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง โดยเฉพาะผู้ที่ใช้ประโยชน์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำแผนการจัดการน้ำ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการเก็บจากเอกสารต่างๆผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจาก บทความ วารสาร หนังสือ สิ่งตีพิมพ์ รายงานวิจัย นโยบาย รวมถึงสืบค้นข้อมูลทางเว็บไซต์ต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน

2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่สำรวจและบันทึกจากพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส

3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตโดยตรง เข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง อยู่ร่วมด้วยในเหตุการณ์ การเฝ้ามอง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกิดขึ้น ใช้ทักษะมองปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ พฤติกรรม ภาษาพูด ภาษาท่าทาง และการแสดงออก

5. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อได้มาซึ่งข้อมูล และคำตอบที่ครอบคลุมประเด็นอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ศึกษา ผู้วิจัยใช้เทคนิคหลายๆอย่าง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในชุมชนที่ศึกษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ข้อมูลสำคัญทั้งกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจโดยเฉพาะ เป็นการสัมภาษณ์เจาะจงในเรื่องที่เป็นจุดสนใจของผู้วิจัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการจัดการน้ำในชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถามนี้ถามกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยถามข้อมูลในด้านภูมิหลังชุมชนความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน กลุ่ม และเพื่อร่วมอาชีพ รูปแบบ

ขั้นตอนและวิธีการที่ใช้ในการเข้าสู่การจัดการน้ำ การที่ได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้เขายอมรับและให้ความไว้วางใจ และนำไปสู่ข้อมูลที่ต้องการ

2) สันทนากลุ่ม เป็นการจัดเวทีเก็บความรู้จากชุมชน และมีการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย นับเป็นเวทีที่มีประโยชน์มาก เพราะเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกแนวทางหนึ่งด้วย

3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วม และทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เข้าถึงบทบาท และสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เจาะจง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ตามการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้าโครงเรื่อง แล้วสรุปออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ซึ่งจะครอบคลุมถึงแผนการพัฒนาพื้นที่ในการแสดงจุดยืนทางชุมชนเกษตรกรรม ปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการน้ำ ภาพรวมของกระบวนการวิจัยในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นชุมชนที่มีพื้นที่เกษตรฐานเศรษฐกิจมั่นคงของชุมชน สรุปความประเด็นนำมาบูรณาการความรู้ ที่เป็นองค์ความรู้ที่สามารถมาใช้ประโยชน์ และความรู้ทำความเข้าใจ ซึ่งจะครอบคลุมถึงแผนการพัฒนาพื้นที่ในการแสดงจุดยืนทางชุมชนเกษตรกรรม โดยจัดหมวดหมู่และแยกแยะข้อมูล พร้อมกับใช้แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอธิบายตามวัตถุประสงค์และความสำคัญของปัญหา

ผลการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลยุทธ์การจัดทำแผนการจัดการน้ำของเกษตรกรกรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลจวบ อำเภोजေးไอร้อง จังหวัดนราธิวาส และแนวทางการศึกษาชุมชนให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันและกัน ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่จะศึกษา ดังนี้

1.ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนบ้านโคก กลุ่มผู้ใช้น้ำจะทำหน้าที่รับผิดชอบหลักในการดูแลและในการตัดสินใจหลัก ที่จะประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมกับประชาชนในพื้นที่และผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ ทำงานด้วยความสมัครใจ การกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดจากคนในชุมชนด้วยกันเพื่อความยั่งยืน บนรากฐานของพื้นที่ภูมิประเทศ สำหรับเกษตรกร มีการสร้างระบบการจัดการน้ำและดูแลประโยชน์ มีกลไกประสานหลักและกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีส่วนร่วมหลักในการตัดสินใจ ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำพยายามสร้างการยอมรับ และหาข้อตกลงร่วมกัน วางแผนการใช้น้ำของพื้นที่ชุมชนบ้านโคก โดยการแบ่งเป็นที่เป็น 3 แหล่งน้ำ 1) คลองธรรมชาติ เป็นคลองที่เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการทำนา ด้วยความเป็นธรรมชาติชาวบ้านแทบไม่ต้องจัดการอะไร พื้นที่แหล่งน้ำอยู่สูงกว่าพื้นที่นา สามารถเปิดทางน้ำไหลเข้าสู่แปลงนาได้เลย 2) คลองตันหยง เป็นคลองหลักของหมู่บ้าน เป็นคลองถูกขุดลอกมาแล้วหลายครั้ง ทำให้คลองอยู่ระดับต่ำกว่าพื้นที่ การใช้ประโยชน์

จากน้ำต้องมีการสูบน้ำ ด้วยเครื่องสูบของสำนักงานชลประทาน ติดตั้ง 3) คลองตาด เป็นคลองที่สำนักงานชลประทาน สร้างขึ้นมา เพื่อบรรจุน้ำที่สูบจากคลองต้นหยง เพื่อให้ไหลไปยังแปลงนาของเกษตรกร ซึ่งจะมีการจัดการน้ำที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้กลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนบ้านโคก จะส่งเสริมให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ ของการจัดการน้ำในทุกรูปแบบที่ทันสมัย และยังต้องรักษาการจัดการน้ำแบบดั้งเดิมไว้ด้วยกัน ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ แต่บางพื้นที่ชุมชนยอมรับว่าต้องจัดการในรูปแบบสมัยใหม่อย่างเดียว และบางพื้นที่ต้องจัดการแบบสมัยดั้งเดิมที่ยังต้องรักษาอยู่ต่อไป

2. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ประชาชนในชุมชนบ้านโคก ร่วมเสนอแนวทางในเวทีประชาคมในการแสดงความคิดเห็น จัดโดยสำนักงานชลประทาน ผู้เข้าร่วมจะเป็นเกษตรกร ความถี่ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ใช้น้ำต้องการ ปกติจะจัดตลอดทุกฤดูกาลของเกษตรกร ในการดูแลและรักษาแหล่งน้ำของชุมชนบ้านโคก โดยหลักแล้วเพื่อทำการเกษตร ซึ่งพื้นที่เกษตรที่ประชาชนในพื้นที่ในการประกอบอาชีพในการทำนา รับทราบข้อมูลการจัดการน้ำร่วมกัน เผยแพร่ข้อมูลที่แต่ละพื้นที่ได้รับและใช้ประโยชน์ ช่วยกันประชาสัมพันธ์ในการจัดการน้ำพร้อมกัน มีแผนงานการปฏิบัติหน้าที่ชัดเจน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวตั้งอยู่ที่ว่าการผู้ใหญ่บ้านบ้านโคก ประชาชนในพื้นที่สามารถอ่าน เพื่อทำความเข้าใจได้ โดยเฉพาะการสร้างข้อตกลงร่วมกันของการใช้น้ำร่วมกันของชุมชนบ้านโคก

3. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ชุมชนบ้านโคกจะมี การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของแต่ละโซนของพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนแต่ละโซน จัดการแบบทำหน้าที่ควบคุม และกระจายคนรับผิดชอบ เป็นหลักแนวทางให้ทุกพื้นที่ได้รับผลประโยชน์ ก่อนและผลประโยชน์หลัง เหตุเกิดจากการทำนาที่ไม่ตรงกันระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ในช่วงเดือนธันวาคมที่ผ่านมาการสูบน้ำเข้ามาแปลงนาขึ้นอยู่กับความพร้อมของเกษตรกร แจ้งไปยังกลุ่มผู้ใช้น้ำ จะเป็นกลุ่มดูแลการการสูบน้ำ เปิดปิดเครื่องสูบน้ำที่สำนักงานชลประทานติดตั้ง ผลประโยชน์จึงไม่ได้ในเวลาเดียวกัน แต่ได้รับผลประโยชน์เหมือนกัน และความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้แต่ละโซนรับรู้ได้ โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนบ้านโคกจะเป็นแกนหลัก สนับสนุนและเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็น เพื่อให้ชุมชนผู้ใช้น้ำจัดการน้ำได้รับผลประโยชน์ที่มากที่สุด

4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล กลุ่มผู้ใช้น้ำและประชาชนที่เกี่ยวข้องตรวจสอบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุด กลุ่มผู้ใช้น้ำ จะเป็นผู้ประเมินหลักในการแจ้งผู้นำในสิ่งที่เกิดขึ้น และจะชี้แจงต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนบ้านโคก ต้องการน้ำใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งการจัดการน้ำที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำกับประชาชนในชุมชนบ้านโคก มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ แสดงออกทางพฤติกรรมที่แท้จริงของชุมชน สร้างทางเลือกของการใช้น้ำในรูปแบบอื่น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการดูแลและในการตัดสินใจหลัก ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมกับประชาชนในพื้นที่และผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ ทำงานด้วยความสมัครใจ การกระทำหรือกิจกรรมที่เกิด

จากคนในชุมชนด้วยกัน มีการสร้างระบบการจัดการน้ำและดูแลประโยชน์ มีกลไกประสานหลักและกลุ่มผู้ใช้น้ำ และหาข้อตกลงร่วมกัน วางแผนการใช้น้ำ ทั้งนี้จะส่งเสริมให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ ของการจัดการน้ำในทุกรูปแบบที่ทันสมัย สอดคล้องกับ Kowit Puangngam (2010) ที่กล่าวว่า จิตสำนึกร่วมและสร้างอนาคตของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญ และ เป็น “หัวใจกระบวนการมีส่วนร่วม” มีความรู้สึกร่วมและความผูกพันร่วมของประชาชน ต้องการร่วมที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนมีความต้องการที่จะร่วมกำหนดอนาคตและแนวทางการพัฒนาของชุมชน เพื่อประโยชน์โดยรวมของในฐานะสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ Preecha Ongkaew et al. (2014) กล่าวว่า เพื่อให้เกิดประสิทธิผล ทุกคนอยากเห็นและมีเป้าหมายร่วม คือ “ต้องมีน้ำ” ล้วนร่วมกันเป็นภาคีเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำทั้งระบบ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความสามารถและความชำนาญบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป เมื่อนำองค์ความรู้มาบูรณาการเข้าด้วยกัน การแก้ปัญหาน้ำแล้งในพื้นที่โดยการสร้างฝายมีชีวิตในพื้นที่ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือของหลายฝ่าย และต่างฝ่ายก็ยอมรับข้อมูลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจ และมีทักษะในการทำฝายมีชีวิต เบื้องต้น โดยผ่านการไปเรียนรู้ดูงาน ให้มีความรู้เบื้องต้น เรื่องโครงสร้างฝายมีชีวิตที่ตรงกัน สร้างรูปธรรมให้เห็น เมื่อเห็นผลก็มีความเชื่อถือ และเกิดการขยายผล

2. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และร่วมเสนอแนวทางในเวทีประชาคม ในการดูแลและรักษาแหล่งน้ำ โดยหลักแล้วเพื่อทำการเกษตร รับทราบข้อมูลการจัดการน้ำร่วมกัน เผยแพร่ข้อมูลที่แต่ละพื้นที่ได้รับและใช้ประโยชน์ ช่วยกันประชาสัมพันธ์ในการจัดการน้ำพร้อม ประชาชนในพื้นที่สามารถอ่าน เพื่อทำความเข้าใจได้ โดยเฉพาะการสร้างข้อตกลงร่วมกันของการใช้น้ำร่วมกันของชุมชน สอดคล้องกับ Pramote Maiklad (2007) กล่าวว่า การจัดการน้ำประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้ 1) การจัดหา น้ำ ชุมชนบ้านโคกจะมีแหล่งน้ำใช้ที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและการเกษตรจากน้ำคลองธรรมชาติ และตามวิถีชีวิตและฤดูกาล 2) การจัดสรรและการใช้น้ำ ชุมชนบ้านโคกจะร่วมกันออกความเห็นเกี่ยวกับการดูแล และการรักษา โดยให้กลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นผู้รับผิดชอบหลัก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Peerapat Kosonsaksakul et al. (2015) ศึกษากระบวนการจัดการน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จะมีการจัดการเน้นเรื่องปัญหาน้ำเนื่องจากน้ำแล้งมีระยะเวลายาวนานกว่าน้ำท่วม ปรากฏการณ์น้ำท่วมในพื้นที่จะมาเป็นฤดูกาลตามสถานการณ์น้ำฝน เป็นน้ำที่ไหลเร็วและไปเร็ว จึงพบทางออก ในการจัดการโดยการสร้างอ่างเก็บน้ำฉบับชาวบ้านเพื่อกักเก็บน้ำในการทำเกษตรในพื้นที่ และสร้างฝายมีชีวิตในหลายจุดในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยเลือกพื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ที่สุด และสามารถยืดความแข็งแรงและความคงทนของฝายมีชีวิตที่จะสร้างขึ้น และต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ และยังสอดคล้องกับ Maesaw Duere et al. (2012) พบว่า การจัดทำปฏิทินการเพาะปลูก มาจากการถอดประสบการณ์ของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านในพื้นที่ เป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนการเพาะปลูกในอนาคต การเพาะปลูกเกษตรกรรมของชาวเกษตรกรของผู้ใช้น้ำช่วยกันจัดทำขึ้น ทำให้เห็นลักษณะการจัดการน้ำ การจัดสรรหาแบ่งปันน้ำในพื้นที่เพาะปลูกการเกษตรต่างๆในชุมชน ทั้งนาข้าว และสวนผลไม้ และสวนยางพาราที่เป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน การจัดการผังการทำนาและการใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่

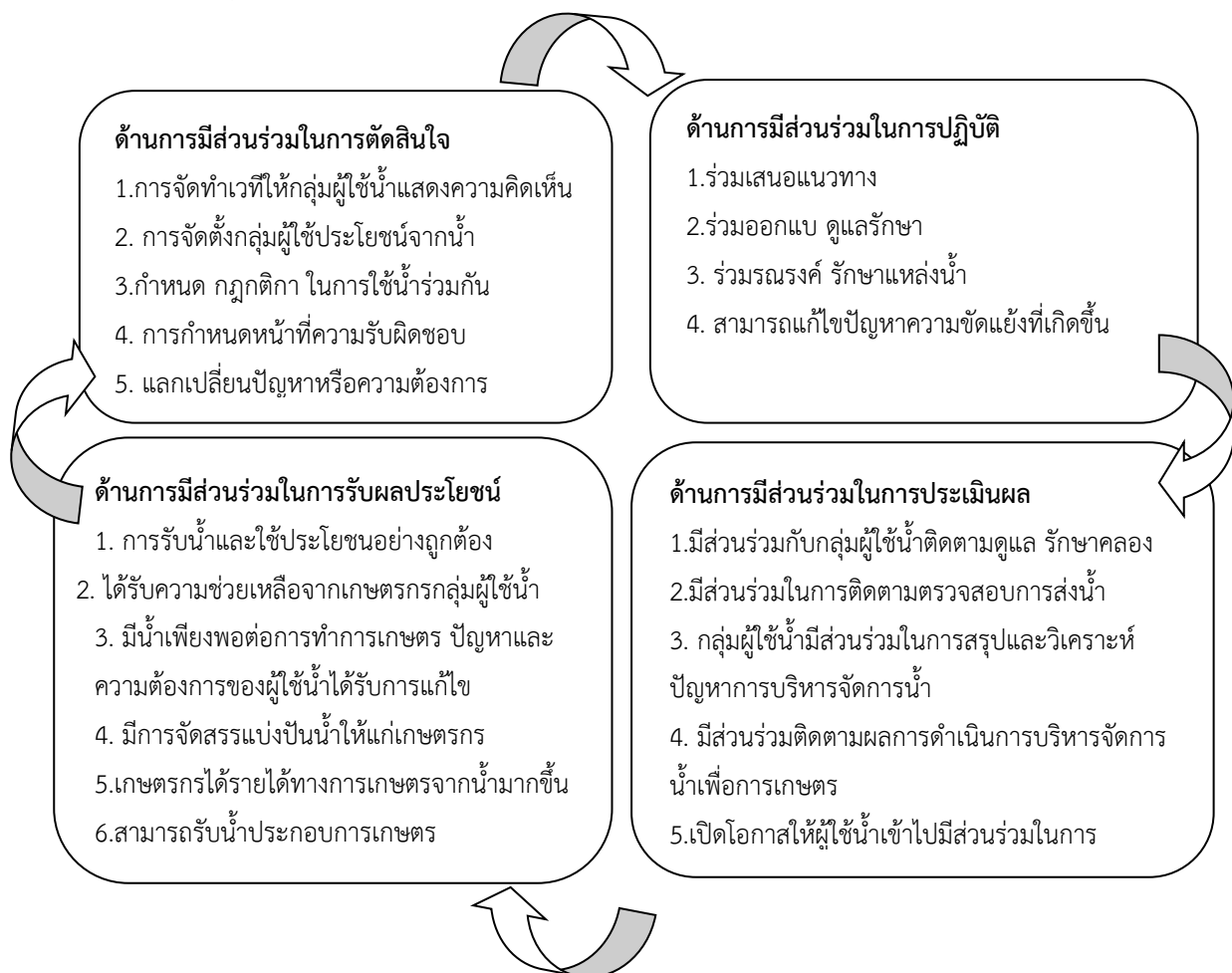
3. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของแต่ละโซนของพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถของประชาชน จัดการแบบทำหน้าที่ควบคุม และกระจายคนรับผิดชอบ สนับสนุนและเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็น จัดการน้ำได้รับผลประโยชน์ที่มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ Pimpilai Saengthup (2017) พบว่า ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดการน้ำบางส่วนได้เป็นอย่างดี ทั้งต่อการผลิตภาคการเกษตรกรรมและการดำรงชีพ ปฏิบัติการจัดการน้ำของชุมชนโดยใช้พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ สังเคราะห์นำออกมาเป็นบทเรียนองค์ความรู้ ประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ กลายเป็นพื้นฐาน ในการทำความเข้าใจและการใคร่ครวญสะท้อนคิด วิธีแก้ปัญหา โดยภาครัฐระยะต่อมาผ่านการตระหนักรู้จากการปฏิบัติการและการตระหนักรู้ผ่านการพิจารณาหรือการใช้เหตุผลเชิงวิพากษ์ นำไปสู่ปฏิบัติการชุมชนในการแก้ปัญหาทรัพยากรน้ำที่แตกต่างไปจากโครงการของรัฐ โดยชุมชนมีการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ 2 รูปแบบ คือ การทำกรอดักน้ำสาธารณะและการขุดสระประจำไร่นา ชุมชนได้กระทำการอย่างต่อเนื่อง และมีเครือข่ายมากขึ้นจนกลุ่มจัดการน้ำของชุมชนมีความเป็นทางการหรือมีการกลายเป็นสถาบันมากขึ้น ปฏิบัติการชุมชนในการจัดการทรัพยากรประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับให้เป็น ชุมชนต้นแบบในการจัดการน้ำ บันทึกความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชนหมู่บ้านเกี่ยวกับการวางแผนและการบริหารจัดการน้ำร่วมกันให้เกิดความร่วมมือ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ Patcharee Bunchaliew (2007) พบว่า ชาวบ้านที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงกว่าเดิม การควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำซึ่งได้แก่ข้อตกลงในลักษณะที่เป็นทางการคือการดำเนินผ่านกฎหมาย การติดต่อประสานงานในชุมชนด้วยระบบตัวแทนโดยกลุ่มผู้นำในชุมชน สำหรับข้อตกลงในลักษณะที่ไม่เป็นทางการคือข้อตกลงกับบริษัทอุตสาหกรรมในทางตรงได้แก่ การที่กำหนดการส่งน้ำบนถนนการให้เข้าบ้านในหมู่บ้านน้ำใสมายใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายการต่อรองให้คนในชุมชนได้มีอาชีพเสริม นอกจากชุมชนแห่งนี้จะได้รับอิทธิพลจากภายนอกหรือในระดับนโยบาย ซึ่งมักได้รับนโยบายการบริหารมาจากส่วนกลาง ชุมชนไม่สามารถที่จะเป็นอิสระการจัดการตนเอง ได้อย่างเต็มที่โดยเฉพาะ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เป็นปัญหา เร่งด่วนเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบได้ในระยะยาวนั้นกลับไม่ได้รับการพูดถึงหรือมีการแก้ปัญหาคิดขึ้น

4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลตรวจสอบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ แสดงออกทางพฤติกรรมที่แท้จริงของชุมชน ทำให้แหล่งน้ำถูกจัดการโดยชุมชนอย่างแท้จริงและบรรลุเป้าหมายที่ประสงค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Secretary of the National Water Resources Board Department of Water Resources Ministry of Natural Resources and Environment (2007) กล่าวว่า การร่วมการประเมินมีการแบ่งรูปแบบ เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์จากน้ำโดยตรง เพื่อการเกษตรกรรม โดยเฉพาะเกษตรกรทำนา จำเป็นต้องใช้น้ำในการผันน้ำ 2) การใช้ประโยชน์จากน้ำในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาน้ำ ได้ประโยชน์ในด้านการประมงในลำน้ำหรือความสมบูรณ์จากสัตว์น้ำชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Kowit Puangngam (2010) กล่าวว่า การนิยามคำว่า "การมีส่วนร่วม" (participation) ไว้ว่า "เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง" ซึ่งจะมีความหมาย

ตรงกันข้ามกับคำว่า การเมินเฉย ในทางวิชาการ เป็นกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มที่สามารถให้เป็นแรงกระตุ้นที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกัน ด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง เข้าไปช่วยเหลือและมีความรับผิดชอบ เกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน

สรุปองค์ความรู้

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ที่สำคัญ เป็นปัจจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การจัดการแผนการจัดการน้ำ โดยควรให้ความสำคัญกับ ความรู้ที่มาจากประชาชนในพื้นที่ สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งนี้เป็น ประโยชน์ในการผลักดัน ต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นในการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ไม่ใช่แค่เพียงการจัดการน้ำ แต่รวมไปถึงการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้เหมาะสม โดยเฉพาะการปรับภูมิทัศน์ การให้ ธรรมชาติฟื้นฟูตัวเอง เน้นไปที่เส้นน้ำสายหลักในการกักเก็บน้ำให้อยู่ในลำคลองนาน เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อ การเกษตรอื่นๆในชุมชนด้วย

แผนภูมิที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
(รูสลิโน สาเล้ง และ ประจวบ ทองศรี, 2568)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดเวทีประชาคมในชุมชนที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางอ้อมและทางตรงที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมด ร่วมกันศึกษา ออกแบบรูปแบบหรือลักษณะบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ เพื่อความต้องการใช้น้ำของทุกภาคส่วน ต้องมอบหมายให้รับผิดชอบตรงประเด็นตามเป้าหมาย
2. หน่วยงานที่กำกับดูแลควรสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมออกแบบปฏิทินการใช้น้ำหรือวางกฎกติกาที่ตกลงร่วมกัน ตามรอบเดือนหรือรอบปีการดูแล ควรจะมีแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม

References

- Area Project Coordination Office 4. (2013). Bang Nara River Basin Development Project under the Royal Initiative. Retrieved on 1 December 2021 from <http://www.rdpb.go.th/RDPB/Front/Projects/ImportantDetail.aspx?projectid=273>
- Area Project Coordination Office 4. (2013). Bang Nara River Basin Development Project under the Royal Initiative, Narathiwat Province. Retrieved on 1 December 2021, retrieved from: <http://www.rdpb.go.th/Projects/ProjectImpDetails/4600>.
- Institute of Water Resources and Agricultural Information (Public Organization). (2017). Community water resources management manual. According to the royal initiative with science and technology. 2nd printing. Bangkok :Ministry of Science and Technology.
- Kowit Puangngam. (2010). Self-management of communities and localities. 1st printing. Bopit Printing: Bangkok.
- Maesaw Duere et al. (2012). Water management for rice farming. in the irrigation area With the participation of the community around the Ban Kadeng Weir Project, Kalisa Subdistrict, Rangae District, Narathiwat Province, Phase 1-2. Research Fund: Bangkok.
- Northern Development Foundation et al. (2000). Water: Resource management in the river basin with public participation. 1st printing. Chiang Mai: BS Chiang Mai Printing.
- Office of Public Promotion and Coordination. (2008). Department of Water Resources and the country's water management. 1st printing. Bangkok: Department of Water Resources
- Pakit Sanniyom. (2021). Academic article on water management according to the principles of good governance. Mahachulalongkornrajavidyalaya Mahachulalongkornrajavidyalaya Journal, Year 8, Issue 1, January 2021.
- Patcharee Bunchaliew. (2007). Natural resource management dynamics of communities along the Mekong River. A case study of Ban Paluka, Chanod Subdistrict, Wan Yai District.

- Mukdahan Province. Master of Arts Thesis in Development Sociology. Graduate School Khon Kaen University.
- Peerapat Kosonsaksakul et al. (2015). Community level flood and drought management in the western upstream area of the U-Tapao Canal Basin. Khlong Hoi Khong District Songkhla Province National Research Council of Thailand: Bangkok
- Pimpilai Saengthup. (2017). Community-level water resource management practices and structural changes in water resource management. Master of Arts Thesis in Development Sociology. Graduate School Khon Kaen University.
- Pramote Maiklad. (2007). Sustainable integrated resource management. (duplicate document). Bangkok: Kasetsart University.
- Preecha Ongkaew et al. (2014) Project on guidelines for developing mechanisms to drive the management of Khlong La water to solve drought problems, Khlong La Subdistrict, Khlong Hoi Khong District. Songkhla Province Thailand Research Fund : Bangkok.
- Secretary of the National Water Resources Board Department of Water Resources Ministry of Natural Resources and Environment. (2007). Announcement of the national agenda on water. First edition. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment.
- Water Resources Office of Thailand. (2021). Water resource management strategy. On 29.May 2023, retrieved from: http://www.onwr.go.th/?page_id=4207.

